

Повтор – це повторення того самого слова чи виразу з метою виділити істотне у мовленні, підкреслити ті чи інші деталі в описах, посилити експресивно-зображувальні властивості мови. Повтор допомагає повніше відобразити хвилюючі моменти в житті людини та її емоційний стан [1, с. 148].

Повтори є найбільш характерними засобами створення експресивності в мові Т.Блера. Окрім експресії, вони впливають на ритм і на баланс вислову. Наприклад: *Everybody accepts, that disarmament of Saddam has to happen, everybody accepts, that he was supposed to co-operate fully with the inspectors, everybody accepts that he is not doing so* (May 2, 2005).

Інверсія – це мовленнєвий зворот, який полягає в умисній, стилістично виправданій зміні прямого порядку слів. Зміна звичайного порядку слів у реченні надає фразі особливого стилістичного забарвлення, посилює смислову значущість слів [6, с. 58].

Загалом, у промовах экс-прем'єр-міністра Великобританії спостерігається прямий порядок слів, але все-таки приклади інверсії також трапляються. Наприклад: *Never forget: the true victims they are!* (December 29, 2005). Тоні Блер ставить на перше місце той компонент вислову, який здається йому основним для передачі інформації (*the true victims*). У даному висловлюванні використовується стилістична інверсія.

У промові Тоні Блера використовуються риторичні запитання. Риторичне запитання – це запитання, яке не переслідує мети отримати відповідь слухачів, спрямоване на ствердження якоїсь ідеї або таке, яке використовується як засіб посилення уваги певної аудиторії [2, с. 120]. Напр.: *Look at the numbers in European armies today and our expenditure. Do they really answer the strategic needs of today?* (July 23, 2005).

Після поставленого питання політик не дає ніякої відповіді тому, що цілком зрозуміло, що витрати на армію не відповідають стратегічним потребам сьогодення. Цим запитанням він лише намагається привернути увагу слухачів до цієї проблеми.

Різноманітні стилістичні засоби та прийоми широко використовуються у текстах політичних промов. Їх вживання є надзвичайно важливим у чіткій передачі думок, емоцій та ставлень до людей та світу, який нас оточує, оскільки без них просто неможливо уявити промову освіченого державного діяча.

Література

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. – К.: Либідь, 2001. – 448 с.
2. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. – К.: Либідь, 2001. – 156 с.
3. Лосев А.Ф. Знак. Символ. Миф. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1982. – 480 с.
4. Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство. – М.: Искусство, 1995. – 320 с.
5. Маккормак Э. Когнитивная теория метафоры // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 358-386.
6. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. – К.: Вища шк., 2003. – 234 с.
7. Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Тимошенко З.В. Стилистика английского языка. – К.: Высшая школа, 1991. – 172 с.
8. Пентлюк М.І. Культура мови і стилістика. – К.: Вежа, 1994. – 237 с.
9. Скребнев Ю.М. Основы стилистики английского языка. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 221с.
10. Солганик Г.Я. Лексика газеты. Функциональный аспект. – М.: Высшая школа, 1981. – 112 с.
11. Худолій А.О. Динаміка функціональних змін у мові американської публіцистики кінця ХХ – початку ХХІ століття. Монографія. – Острого: Видавництво НаУОА, 2006. – 384 с.

Улько Н.Ю., Шульженко І.П.

*Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник – ст. викл., к.ф.н. Сирота Ю.О.*

Вигуки як один із засобів вираження емоцій

Вигуки як лексико-граматичний клас одиниць, що мають своєрідне значення, відбивають дійсність не розчленовано, не відокремлюючи емоційне від раціонального, є характерним елементом певної сфери мовлення, тісно пов'язаним із паралінгвістичними, невербальними засобами. Отже, метою даної статті є детальне дослідження вигуків англійської мови, як одного із засобів вираження

емоцій у системі їх класифікації. Така природа вигуків зумовлює їхнє особливе місце в системі частин мови. Вони виконують важливі функції у мовленні, у них виразно виявляється прагматичне значення, оскільки вигуки безпосередньо відображають прагматичний тип інформації. Ідеї нерозривного взаємозв'язку процесів, що відбуваються в людській пам'яті, і процесів, що детермінують утворення вигуків та їхнє розуміння, визначають загальну орієнтацію сучасної лінгвістики на всебічне вивчення комунікативно-прагматичних аспектів мовних явищ, серед яких вигуки посідають окреме місце. Проте статус вигуків як частини мови, їх склад, ознаки та функціонування у мовленні ще остаточно не визначені. Між тим саме системний підхід до дослідження вигуків дозволяє повніше описати їхні семантичні та функціональні властивості, встановити зв'язки між елементами мовної системи та об'єктивною дійсністю, виявити умови їх мовної реалізації. Це також дає змогу виявити участь вигуків у процесі мовлення, проаналізувати, як ці своєрідні одиниці мови використовуються мовцем та адресатом, як вони взаємодіють у процесі комунікації, у різних ситуаціях спілкування; визначити їхнє місце в дискурсі, оскільки дискурс, з одного боку, пов'язаний із прагматичною ситуацією, моделюється типовими ситуаціями, а з іншого – повернений до ментальних процесів учасників комунікації, тобто до різних правил і стратегій породження та розуміння мовлення в тих чи інших умовах та сприйняття дійсності.

Мовленнєвий акт і контекст зв'язані між собою, причому мовленнєвий акт залежить від контексту. Проте виділяються мовленнєві акти, яким властива контекстна незв'язність. Якщо розуміння мовленнєвого акту можливе без звернення до сусідніх висловлень, то такий мовленнєвий акт є мовним стереотипом, що типізовано виражає інтенцію, тоді носієві мови для його розпізнавання й розуміння контекст не потрібний. Прагматичне значення такої одиниці є конвенційно-обумовленим. Але якщо мовленнєва інтенція виражається контекстуально, а семантика висловлення і його інтенціональний смисл розрізняються, то прагматичне значення такої одиниці є контекстуально-обумовленим (*oh!, ah!, wow!*).

Вигуки з конвенційно-обумовленим прагматичним значенням, до яких належать мовні формули, значення яких є зрозумілим і без контексту, поєднують загальномовне й прагматичне значення: *ahoy!, bravo!, blymy!* Вони, як правило, вживаються в умовах неофіційного спілкування або ж у професійних жаргонах, у яких виконують наказову функцію. Серед них виділяються вигуки-директиви й вигуки-експресиви.

Вигуки-директиви вживаються в директивних мовленнєвих актах, актах спонукання, в яких мовець висловлює свою волю, спрямовану на виконання певної дії. Враховуючи сферу вживання, виділяються групи одиниць за колом діяльності, за об'єктом діяльності, за суб'єктом діяльності. Вони функціонують як: 1) військові накази й команди (*shoulder arms*); 2) морські команди (*all hands on deck*); 3) спортивні команди (*ready, steady, go*); 4) команди й розпорядження, що використовуються в деяких професійних жаргонах і під час спільної трудової діяльності: а) у кіно й на радіо (*action*); б) у цирку (*allez*); в) під час спільної праці, підняття вантажів тощо (*heave ho*); г) під час спільного співу, танців тощо (*all together now*). Зазначені вигуки об'єднуються в одну групу, оскільки їхньою іллокутивною силою є лаконічне вираження рішучої волі мовця, який не припускає заперечення, і має, як правило, вищий соціальний статус.

Другу групу становлять вигуки з іллокутивною силою спонукання до дії, які об'єднуються спільною іллокутивною метою – спонукання слухача виконати волю мовця. Вони характерні для неофіційних ситуацій спілкування комунікантів симетричного й асиметричного соціального статусу і поділяються на спонукання до: 1) дії (*come on*); 2) швидшого виконання розпочатої дії, швидшого її завершення (*shake a leg*); 3) дії, які вживаються у звертаннях до дітей (*hush-a-bye-bye*). Відмінність цих двох груп вигуків полягає в ступені категоричності висловлення, ситуації спілкування комунікантів. Усі вигуки цих груп належать до наказових, імперативних мовленнєвих актів [1, с. 78].

До вигуків-директивів належать й одиниці з іллокутивною силою спонукання до припинення дії. Вони поділяються на підгрупи вигуків зі значенням: 1) вимоги мовця залишити його у спокої (*Bertie, lay off, lay off! For pity's sake, lay off*); 2) припинення вчинення дії (*basta*); 3) прохання не поспішати (*Hold it! They're still in the hall, we might be able to hear something*); 4) припинення розмови на певну тему, вимоги замовкнути (*Sssh! There's someone moving inside. You'll have to go*). Іллокутивною силою наступної групи директивних вигуків є попередження, застереження. (*One! Two! Look out!*). Більша частина одиниць цих груп стилістично маркована.

Іллокутивною метою наступної групи є вираження жалю, співчуття, чуйного ставлення до чужого горя, страждання, спроба своїм співчутливим ставленням заспокоїти, полегшити його, вселити адресатові бадьорість, упевненість (*Now come... you must not feel sorry for yourself*).

Окремими мовленнєвими актами є вигуки, які містять згоду на щось. Це є: 1) стверджувальна відповідь, позитивна реакція на певну ситуацію, дозвіл (*May I borrow your paper? – By all means*); 2) вираження взаємної домовленості, згоди (*I'll handle it. – Okay*); 3) вираження однаковості думки, одностайності (*You do not usually take this class? – Quite correct*).

Вигуки з іллокутивною силою заперечення, незгоди поділяються на дві підгрупи: 1. Вигуки, що виражають заперечну відповідь на прохання, пропозицію, ввічливу й емпатичну відмову, заборону (*Will you lend me J5? – Nothing doing*). 2. Вигуки, що виражають незгоду, розбіжність, несходження думки мовця з думкою співрозмовника (*What kind of someone else? – Some kind of fink. – Rubbish*).

В англійській мові іллокутивна сила директивних мовленнєвих актів нерідко інтенсифікується або вигуком, або вигуком у поєднанні з іншими засобами інтенсифікації: *Oh, my dear Lord, do wait a minute!*

Важливу роль у мовленні виконують вигуки-експресиви, що є складовою частиною експресивних мовленнєвих актів, які, виражаючи емоційний стан, включають формули соціального етикету. Мовленнєвий етикет диктує норми мовленнєвої поведінки.

Серед формул мовленнєвого етикету виділяються: 1. Вигуки-привітання [*greeting*], які вживаються як самостійно, так і як засіб організації мовленнєвого спілкування. Вжите самостійно, привітання виконує функцію простого акту ввічливості: *good afternoon/day/evening/morning; hello, hi, how do you do* та інші. Вигуки-привітання об'єднуються спільним прагматичним значенням, утворюючи прагмасемантичні ряди, під якими розуміються ряди вигуків, що перебувають між собою у відношеннях семантичної тотожності, але розрізняються сферами й умовами вживання в мові: *Good afternoon – Hello – Hi*.

2. Вигуки-привертання уваги [*attention attractant*]: *hey, hi there, attention, I say, listen* та інші. Вони використовуються для встановлення й відновлення мовленнєвого контакту як із знайомими, так і з незнайомими, для підтримання контакту або стимулювання уваги.

3. Вигуки-заповнювачі пауз [*pause filler*]: *m...er..., you know* та інші. Вживаючи їх, мовець вирає час, обмірковуючи зміст висловлення і одночасно даючи змогу співрозмовникові зрозуміти, що висловлення ще не завершено.

4. Вигуки-прощання [*farewell*]. Серед них виділяються вигуки, які безпосередньо вживаються під час прощання: *bye*, і вигуки, які є одночасно і привітаннями, і прощаннями *hello, hi*.

Як прощання використовують вигуки-побажання добра, вдачі: *all the best, bon voyage*; вигуки-попередження, що містять прохання бути уважним, обережним: *take care*; вигуки-вказівки на наступну зустріч: *till tomorrow/the next time* та інші. Об'єднуються вони спільною іллокутивною силою прощання і вживаються з метою припинити мовленнєву взаємодію.

5. Вигуки-вибачення [*apology*]: *I'm sorry, pardon me, excuse me*; до них належать: вигуки, в яких міститься визнання своєї провини: *my fault*; вигуки-прохання не ображатися: *no hard feelings*; вигуки, в яких міститься обіцянка не повторювати своїх слів, дій: *I won't do/say it again*.

6. Вигуки-подяка [*gratitude*]. Вони є невід'ємною частиною мовленнєвого етикету: *thank you/thanks, ta, you shouldn't have* тощо. Дотримання максими скромності, що входить до принципу ввічливості, визначає семантичний зміст пропозиції мовленнєвого акту-відповіді на подяку: *it's no trouble, it's nothing, that's OK, no problem* тощо.

7. Окремою групою є висловлення з іллокутивною силою привітання [*congratulation*]. До них належать не тільки привітання, але й такі ритуалізовані жанри, як тости, подяки, співчуття, запрошення тощо: *Merry Christmas, Happy birthday (to you), welcome* тощо. Благопобажання виконують різні функції в мовленнєвому спілкуванні: 1) завершення мовленнєвої взаємодії разом з прощанням або замість нього – *all the best*; 2) побажання добра, успіху під час привітання зі святами чи якимись подіями в житті, або успіху в розпочатій справі; побажання смачного тощо: *bless you*.

Вигуки-тости близькі за своєю іллокутивною силою до благопобажань. За семантикою пропозиційного змісту вони поділяються на підгрупи зі значенням: 1) побажання добра, здоров'я, успіху присутнім: *cheers, our health, your health* тощо; 2) симпатії, добрих почуттів до присутніх: *good luck* тощо; 3) побажання успіху відсутнім: *absent friends*; 4) спогадів про минуле: *to the good past*; 5) пропозиції випити до дна: *bottoms up*; 6) пропозиції підняти останній тост: *one for the road*.

Вигуки англійської мови з контекстуально-обумовленим прагматичним значенням є адресантно-орієнтованими, їхнє значення завжди залежить від конкретного контексту чи конкретної ситуації їх вживання. Певну роль у цьому процесі відіграють паралінгвістичні засоби. Прикладом є вигук *oh*, один із найпоширеніших в сучасній англійській мові, у якого виділено 48 значень. Усі вони є логічним розширенням його основного, загального значення – вираження різних почуттів,

емоцій, яке й є для всіх об'єднувальним [2, с. 45-46].

Вигуки з контекстуально-обумовленим значенням, виражаючи майже увесь спектр людських емоцій, поділяються на дві великі групи: 1) вигуки, що виражають позитивні емоції і 2) вигуки, що виражають негативні емоції.

1. Вигуки, що виражають позитивні емоції, включають широке коло приємних почуттів й переживань: 1) радості, захоплення: *My! Don't they look nice!*; 2) піднесення, натхнення: ... *he rubs hands gleefully: "Hooray!"*; 3) збудження, радісного хвилювання: *Wow! Of course that would be marvelous!*; 4) симпатії: *That heathery, salty, fresh smell. Oh – lovely, lovely*; 5) полегшення: *Whew! That alters the case a bit*; 6) задоволення *Oh, very well, very well*.

2. Вигуки, що виражають негативні емоції й переживання. Їхня іллокутивна сила змінюється від бентеження, нервозності до огиди, відчаю. Серед них виділяються такі, що передають: 1) жаль, хвилювання, неспокій, каяття, розчарування: ...*sighs: "Well, we were civilized and happy once."*; 2) неприємні почуття, відчуття: *Phew! I say, this is awful, hell!*; 3) збентеження, нервозність: ...*nervously: "Ah! Yes, I know..."*; 4) неспокій, хвилювання, знервованість: *Hell! What a policy?*; 5) розчарування: *My God! I've been screaming with boredom at you for months and months*; 6) зневажання, презирство: *By Jove! That fellow smells a rat!*; 7) огиду: *Ugh! I'd just as soon marry a – a ferret*; 8) фізичний і душевний біль, страждання: *Oh, Jesus, it hurts!* і *Oh, you were so bad to me*; 9) обурення: *Ha! I'm not a tame cat*; 10) прикрість, гнів: ...*disgust: "By Jar! Drunk again!"*; 11) злорадість, безжалісність: ...*with devilry: "Ah-h-h! You've done your hair up..."*; 11) відчай: *Oh dear! Oh dear! Nothing ever happens to me that happens to other people*.

Окрім цих двох груп, серед вигуків з контекстуально-обумовленим значенням виділяються:

I. Вигуки, що виражають різні психічні стани, приємні чи неприємні для людини: 1) здивування: *Dear me, you are smart*; 2) несподіваність, сюрприз, раптовість як приємні, так і неприємні: *Here's a whacking letter from the family solicitor. "Great Heavens! Seventy! Two hundred!"* і *"Their father's dead – heart failure." – "I say!"*; 3) схвильованість: *Ah, if sleep was to you a presage of horror!*; 4) нетерпіння: *Well, you'll have to call at his office. – Oh, dear! Where is his office?*; 5) сумнів: *Poor Katherina! Pretending you don't care about anything now but the music. Humph!*; 6) переляк, страх: *Great heavens, man, you don't mean to say you sent her for a throat operation!*; 7) втому: *Oh, but I am sleepy!*; 8) безпорадність: *Oh, dear, dear, you do look a sight, Dad. I don't know who looks the worst, you or this room*; 9) невіру: *Any Jiggings can see that she's a bit gone on our friend – (freezingly) Indeed!*; 10) спогади про вже прожите: *Ah, that reminds me...*

II. Вигуки, які виражають прохання, з модифікацією іллокутивної сили від вираження простого бажання до наполегливого прохання і прагнення запобігти проханням: *Ah! I wish you would fall in love;...rather embarrassed and touched: "No, please, please!* До них належать і вигуки з іллокутивною силою: 3. Запрошення, виклику: *Come, now; isn't there anything you feel you'd like to say.* 4. Іронії: *They think that now, sir, no more trouble from them. – Indeed* і сарказму: *Free England! Ha!* 5. Сміху: *That's the best – ha ha ha.* 6. Глузування: *He turns again, angrily mocking at her: "Ha! ha! ha! What are you laughing at?* 7. Зверхності: *Ha. Here's a league o' youth.* 8. Докору: *Come on, you can do better than that!* 9. Побожування: *Eh? Eh? What's that?* 10. Справдження передчуття: *"Aha!" said Uncle Vernon in a triumphant whisper.* 11. Застереження: *Hullo! You mustn't neglect this, you know.* 12. Погрози: *"Then there is something between you and this fellow?" (dangerously, but without moving) "I beg your pardon!"* 13. Протесту: *Oh! But – I beg pardons – there's some mistake – I;* 14. Прокляття: *Oh, hell! Why are we fighting again?* 15. Лайки: *Perhaps you can tell me what the deuce I've come for?*

Отже, можна зробити висновок, що вигукам властиві прагматичні відношення, характерні й для інших повнозначних слів. Вони можуть утворювати прагмасемантичні ряди, а також антонімічні пари. Для них особливо характерна внутрішньослівна антонімія, тобто енантіосемія. Проте на відміну від загальномовної енантіосемії в прагматиці, крім контексту, велику роль відіграють інтонація, жест, які разом із контекстом визначають прагматичне значення вигуків.

Однією з важливих особливостей вигуків англійської мови є їхня здатність до прагматичного варіювання, що пов'язане з потенційною й синхронною прагматичною багатозначністю вигуків. Прагматичне варіювання відбувається в результаті прагматичного транспонування вигуків, тобто пов'язане з реалізацією функції, що є для них первинною. Прагматичне варіювання в основному властиве вигукам із конвенційно-обумовленим значенням, оскільки вони, як правило, є однозначними мовними одиницями. Але за певних ситуацій в контексті вони можуть прагматично варіювати, не змінюючи свого первісного значення, а лише варіюючи його залежно від середовища спілкування, емоційного забарвлення.

Література

1. Irtenyeva N. F., Varsova O. M. Theoretical English Grammar. – М., 1969. – Р. 176.
2. Комунікативно організуюча роль вигуків англійської мови // Мова у соціальному і культурному контексті: Зб. наук. праць. – К.: Логос, 1997. – С. 43-48.

Федорів М.І.

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник – к. філол. н., доц. Іванова Л.О.*

Семантико-компаративна характеристика словотворення дієслів

У сучасній лінгвістиці приділяється значна увага вивченню префіксальної системи мови. Мовознавці досліджували головні ознаки префіксів як засобів словотворення та основні структурні та семантичні особливості префіксальних дериватів [2]. Проблема *похідних дієслів* із першим прислівниково-прийменниковим компонентом привернула увагу багатьох науковців, таких як М.Д.Степанова, Т.В.Агашкова, И.А.Стернин, Н.Хомський, М.М.Полужин, В.Фляйшер, І.Барц, Г.Марчард, С.Ользен.

Найважливішим типом словотворення в сучасній німецькій, англійській та українській мовах вважається словотворення дієслів. Особливо продуктивною визначається словотвірна модель “префікс + дієслово”, оскільки, як свідчать наукові дослідження, префіксальні деривати з семантичною і синтаксичною модифікацією основного дієслівного словникового запасу відіграють особливу роль у диференціації вербальних можливостей вираження [7]. Саме тому розширення дієслівного словникового запасу відбувається переважно за цим типом словотвору [1].

Префікс визначається як препозитивна спільна службова частина серії слів, що виконує словотворчу функцію та може змінювати смислову структуру деривата в процесі мовного розвитку [4]. Розбіжності у визначенні статусу деяких префіксів потребують виявлення *головних ознак префікса*, а саме: префікс як

- препозитивна афіксальна морфема, яка постійно відтворюється в мові;
- як словотворчий формант, префікс звичайно більш автономний у фонетичному, морфологічному й семантичному відношенні, ніж суфікс;
- компонентом значення основи похідного, який вносить у значення мотивуючої основи ту чи іншу модифікацію. Йому належить головна роль у формуванні нового значення похідної одиниці порівняно з твірною;
- контекстуальна варіативність, оскільки може утворювати похідні деривати зі значенням, яке відхиляється від його стрижневого значення;
- префікси виконують як нетранспонуючу, так і транспонуючу функції, змінюючи лексико-граматичну належність твірної основи, з якою поєднуються; проте транспонуюча функція не є для них основною [3, с. 52].

Вивчення семантичних розбіжностей кореневих та похідних дієслів вимагає з'ясування їх денотативних значень [5, с. 6]. Наразі порівняємо значення окремих німецьких похідних дієслів:

übertreten – виходити з берегів

überschätzen – надмірно оцінювати

übertönen – заглушати

überladen – надмірно вантажити [8, с. 673]

überfluten – литись через край

In der Bude war das Licht. Nicht nur in der Bude; – auch der ganze Hof war überflutet [10, с. 41].

Das Donnern der Motoren übertönte alles weitere [10, с. 83].

Er hatte wahrscheinlich dessen Tempo überschätzt und versuchte nicht jetzt im Bogen vorher vorbeizukommen [10, с. 206].

Для виділеної групи дієслів спільною є сема “*надмірної кількості*”, не зважаючи на те, що кореневі дієслова, які вступили у сполучення з префіксом *über-* не містять спільних семантичних ознак. Звідси випливає, що саме префікс *über-* обумовлює появу спільної для них семи.

За тим же принципом порівняємо значення наступних англійських дієслів:

overdo – зробити більше норми

overrate – надмірно оцінювати

overgrow – надмірно рости

overload – надмірно завантажити [9, с. 387]

overflow – надмірно наповнювати

The night had been very wet: large pools of water had collected in the road: and the kennels were overflowing [11, с. 187].

Rose had by no means overrated the measure of the good doctor's wrath [11, с. 386].